

มโนทัศน์ทางการศึกษาในซูเราะห์อัลฟาตีฮะห์

Educational Concepts in Surah Al-Fatihah

Received: October 10, 2022 🌐 Revised: November 17, 2022 🌐 Accepted: November 21, 2022

อับดุลฮาติม อาแด¹

Abdulhalim Ardae

---

¹ M.A. (การสอนอิสลามศึกษา) อาจารย์สาขาวิชาการสอนอิสลามศึกษา คณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา. อีเมลผู้เขียน : Abdulhalim.a@yru.ac.th

M.A. (Teaching Islamic Education) Lecturer of Islamic Teaching Program, Faculty of
Education, Yala Rajabhat University. Author Email: Abdulhalim.a@yru.ac.th

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาและวิเคราะห์มโนทัศน์ทางการศึกษาอิสลามในซูเราะห์อัลฟาติฮะห์ตามองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ของนักวิชาการการศึกษา

วิธีการศึกษา บทความวิชาการนี้ใช้วิธีการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้เขียนได้ศึกษาและสังเคราะห์ข้อมูลจากตำรา เอกสาร และหนังสือของนักวิชาการมุสลิมและนักวิชาการทั่วไปเพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

ผลการวิจัย พบว่า ทุกอายะห์ของซูเราะห์อัลฟาติฮะห์ได้อธิบายถึงเนื้อหาสำคัญในแต่ละประเด็นขององค์ประกอบทางการศึกษาอย่างครบถ้วน ซึ่งประกอบด้วยบุคลิกภาพความเป็นครู กระบวนการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และจุดประสงค์การเรียนรู้ในอิสลาม

การนำผลวิจัยไปใช้ บทความวิชาการนี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ทางวิชาการ พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา การเขียนตำรา หรือแบบเรียนอิสลามศึกษา

คำสำคัญ: มโนทัศน์, การศึกษา, อัลกุรอาน

Abstract

Objectives: to study and analyze the concepts of Islamic education in Surah Al Fatihah according to the learning components of educational scholars.

Methodology: documentary research is used as the study method of this academic paper. The author has studied and synthesized information from texts, documents and books of muslim and general scholars in order to obtain information for the intended purpose.

Research Findings: the results of the study revealed that all ayahs in Surah Al-Fatihah have described the main content of each educational component issue in its entirety.

Contribution: this academic article can be used for academic purposes in term of developing a model for teaching and learning Islamic studies, textbook writing or Islamic studies.

Keywords: Concept, Education, Al-Quran.

บทนำ

อิสลามได้ให้ความสำคัญต่อการศึกษา ดังหลักฐานในอัลกุรอานโองการแรก ที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ประทานมายังท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ด้วยคำสั่ง “จงอ่าน” ดังนั้น ความรู้และอิสลามนั้นเป็นสิ่งเดียวกันที่ไม่สามารถ แยกออกจากกัน ความรู้และอิสลามคือสัจธรรมของศาสตร์แห่งการดำเนินชีวิตที่มีมานับตั้งแต่ปฐมคำสอนจนถึงคำสอนสุดท้ายของอิสลามและจะคงเป็นเช่นนี้ตลอดไป ซูเราะห์อัลฟาติฮะห์เป็นซูเราะห์ลำดับที่หนึ่ง ในคัมภีร์อัลกุรอาน ประกอบด้วย 7 โองการ (อายะห์) แต่เนื้อหาสำคัญครอบคลุมทุกมิติของหลักการอิสลาม รวมทั้งมโนทัศน์ทางการศึกษาที่ได้อธิบายถึงองค์ประกอบของการศึกษาไว้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ แต่ละโองการอธิบายถึงประเด็นสำคัญเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ที่นักการศึกษาต้องนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษาให้เกิดเป็นรูปธรรม

วัตถุประสงค์การศึกษา

เพื่อศึกษาและวิเคราะห์มโนทัศน์ทางการศึกษาอิสลามในซูเราะห์อัลฟาติฮะห์ตามองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้

เนื้อหาการศึกษา

การศึกษาในอิสลาม

การศึกษาเป็นหัวใจสำคัญในการสร้างคนให้เป็นบ่าวที่ภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ คำว่า “การศึกษา” ในภาษาอาหรับจะใช้คำว่า อัดดีร์บียะฮ (تدريس) นักวิชาการอิสลามได้อธิบายไว้ว่า ในคัมภีร์อัลกุรอานไม่ได้กล่าวถึงคำว่า “การศึกษา” หรือ อัดดีร์บียะฮ (تدريس) โดยตรง แต่มีคำหลายต่อหลายคำที่ได้้อธิบายถึงความหมายของการศึกษา การศึกษาในอิสลามมิได้หมายถึงการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์หรือทักษะจากคน ๆ หนึ่งไปสู่อีกคน ๆ หนึ่งเท่านั้น แต่การศึกษาในอิสลามมีความหมายที่

กว้างและครอบคลุมวิถีชีวิตของมนุษย์ในทุก ๆ มิติ เป็นกระบวนการอบรมและบ่มเพาะสติปัญญา ร่างกาย และจิตวิญญาณเพื่อสร้างมนุษย์ที่สมบูรณ์

อับดุลรอฮมาน อัลนะฮ์ลาวีย์ (as cited in Hayeesama-ae, 2013) ได้นำเสนอความหมายของคำว่า التَّيْبَةِ (อັตตะรียะฮ์) หรือการศึกษาจากรากศัพท์ต่อไปนี้

1. التَّيْبَةِ มาจากคำว่า تَبَّى - بَى หมายถึง การเพิ่มพูนขึ้นและเจริญงอกเงย การศึกษา หรือ التَّيْبَةِ (อັตตะรียะฮ์) จึงหมายถึงการเพิ่มหรือเจริญงอกงาม อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสในอัลกุรอานหลายตอนด้วยกัน เช่น

يَمْحَقُ اللَّهُ الرَّبَا وَيُرِي الصَّدَقَاتِ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ

ความว่า : อัลลอฮ์ ﷻ จะทรงให้ดอกเบี้ยน้อยลงและหมด
ความจำเริญและจะทรงให้บรรดาที่เป็นทานเพิ่มพูนขึ้น
และอัลลอฮ์ ﷻ นั้นไม่ทรงชอบผู้ในเรศผู้กระทำความบาปทุกคน
(อัลบาคอเราะฮ์ : 276)

2. التَّيْبَةِ มาจากคำว่า تَبَّى - بَى การดูแลและเลี้ยงดู อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

وَاحْفَظْهُمَا جَنَاحَ الدُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيْتَنِي صَغِيرًا

ความว่า : และจงนอบน้อมแก่ท่านทั้งสอง ซึ่งการถ่อมตน
เนื่องจากความเมตตา และจงกล่าวว่า “ข้าแต่พระเจ้าของฉัน
ทรงโปรดเมตตาแก่ท่านทั้งสองเช่นที่ทั้งสองได้เลี้ยงดูฉันเมื่อ
เยาว์วัย (อัลอิสรอ์ : 24)

3. التَّيْبَةِ มาจากคำว่า تَبَّى - بَى หมายถึง การแก้ไขให้ดีขึ้น การสั่งสอน การปกครองดูแล อัลลอฮ์ ﷻ ได้ให้ความหมายการดูแลสั่งสอนในโองการต่าง ๆ เช่น

وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

ความว่า : และพระองค์ได้ทรงสอนบรรดานามของทั้งปวง ให้แก่อาดัม عليه السلام ภายหลังได้ทรงแสดงสิ่งเหล่านั้นแก่มะลาอิกะฮ์ แล้วตรัสว่า จงบอกบรรดาชื่อของสิ่งเหล่านั้นแก่ข้า หากพวกเจ้าเป็นผู้พูดจริง (อัลบาคอเราะฮ์ : 32)

นอกจากคำว่าอัลดัรบียะห์แล้ว ก็จะมีคำว่าว่า **التعليم** (อັตตะอะลีม) และ **التأديب** (อັตตะตีบ)

คำว่า **التعليم** (อັตตะอะลีม) หรือการสอน เป็นคำหนึ่งที่ใช้กันมาก แม้ว่าในบางครั้งจะมีผู้ให้ความหมายแคบ คือ การสอนให้ความรู้เท่านั้น ไม่ได้รวมถึงการดูแล แต่คำ ๆ นี้ มีกล่าวในอัลกุรอานไว้ว่า

هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ

ความว่า : พระองค์ทรงเป็นผู้แต่งตั้งรอซูลขึ้นคนหนึ่งในหมู่ผู้ไม่รู้จักหนังสือจากพวกเขาเองเพื่อสาธยายอายัตต่าง ๆ ของพระองค์แก่พวกเขา และทรงทำให้พวกเขาผุดผ่อง และทรงสอนคัมภีร์และความสุขุมคัมภีร์ภาพแก่พวกเขา และแม้ว่าแต่ก่อนนี้พวกเขาอยู่ในการหลงผิดอย่างชัดแจ้งก็ตาม (อัลญุมอะฮ์ : 2)

ญะลาล (as cited in Chedo, 2015) ได้อธิบายถึงความหมายของ **التعليم** (อັตตะอะลีม) คือ กระบวนการศึกษาที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องกันนับตั้งแต่แรกเกิดของ

มนุษย์โดยผ่านพัฒนาการทางการได้ยิน การมองเห็น และทางจิตใจ คำว่า *التعليم* (อัตรอะอ์ลิม) จึงไม่ได้มีความหมายหยุดอยู่ที่การบรรลุถึงความรู้ในขอบเขตของความรู้ (cognitive) เพียงเท่านั้น แต่จะต่อเนื่องไปจนถึงจิตใจ (psychomotor) และอารมณ์ (affection)

ส่วนคำว่า *دَابَّ* (อัตรตะตีบ) หรือ *دَابَّ* (อัครอะดັบ) หมายถึง การปลูกฝัง คุณลักษณะที่ดีทั้งที่เป็นมารยาทและจริยธรรม ทำให้ห่างไกลจากสิ่งที่ไม่ดี และมีความหมายรวมถึงการแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลง ไปในทางที่ดีและการเจริญงอกงาม คำว่า *دَابَّ* หรือ *دَابَّ* นี้ จะหมายรวมถึงความรู้และการปฏิบัติ คำว่า *دَابَّ* (อะดັบ) ถือเป็นวิธีการที่พระเจ้าทรงอบรมสั่งสอนท่านนบี ﷺ ตรงกับคำพูดของท่านที่ว่า

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : مَا نَحَلُّ وَالِدٌ وَلَدًا مِنْ نَحْلٍ أَفْضَلَ مِنْ آدَبٍ حَسَنِ

ความว่า : ไม่มีสิ่งดีที่พ่อให้แก่ลูกดีว่าการอบรมสั่งสอนที่ดี

(บันทึกโดยอัคริมชีฮ์ หมายเลข 1952)

คำว่า *دَابَّ* จึงหมายถึงการให้การศึกษาที่ดี และอบรมสั่งสอนด้วยการชี้แนะ ทำเป็นแบบอย่าง หรือการลงโทษเพื่อให้ทำในสิ่งที่ดีและห่างไกลจากสิ่งที่ไม่ดี

สรุปได้ว่า การศึกษาอิสลาม หมายถึง กระบวนการส่งเสริมและพัฒนาความสามารถและทักษะ ของบุคคลในทุก ๆ ด้าน (สติปัญญา จิตใจ และอารมณ์) เพื่อให้มีความเจริญงอกงามตามหลักธรรมคำสอนเป็นการเตรียมความพร้อมหรือพัฒนามนุษย์ให้อยู่ในแนวทางที่ดีที่ถูกต้องและเป็นบ่าวที่ภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ

องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ คือกระบวนการที่จะต้องกระทำอย่างต่อเนื่องและมีการวางแผนอย่างเป็นระบบ การจัดการเรียนรู้จะสัมฤทธิ์ผลได้ทุกองค์ประกอบจะต้องมี

ความสอดคล้องกัน จึงจะบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด Chitchayavanich (2020) ได้อธิบายองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ที่สำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนักวิชาการมุสลิม เช่น Saebani (2009); Ramayulis (2008) และ Izzan (2015) ที่ได้อธิบายว่าองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ดังนี้ มีดังนี้

1. หลักสูตร คือ ประมวลประสบการณ์ต่าง ๆ ที่จัดไว้อย่างเป็นระบบเพื่อใช้ในการพัฒนาผู้เรียน

2. จุดประสงค์ การจัดการเรียนรู้เริ่มต้นจะต้องมีการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ทุกครั้ง เพราะจะทำให้เป็นการจัดการเรียนรู้ที่มีเป้าหมาย

3. การจัดการเรียนรู้ เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ผู้สอนทราบว่าจะออกแบบจัดการเรียนรู้อย่างไร ใช้รูปแบบ หรือวิธีการแบบใดที่น่าสนใจมีความเหมาะสมกับเนื้อหาและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์

4. สื่อการเรียนรู้ การนำสื่อการเรียนรู้มาใช้ในการจัดการเรียนรู้จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

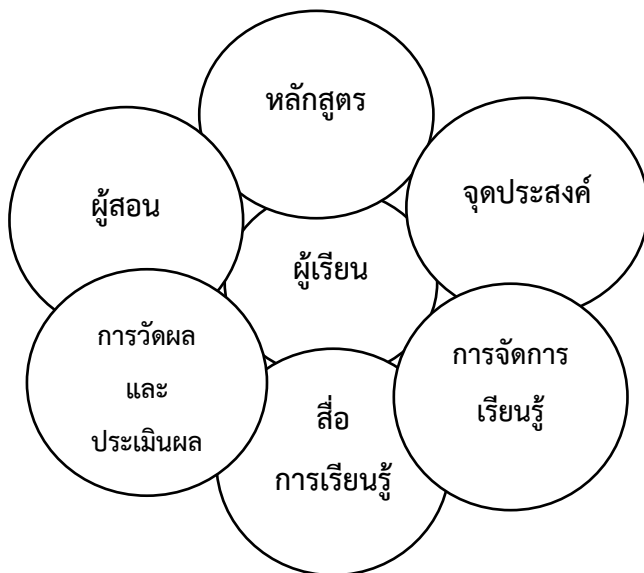
5. การวัดและประเมินผล จะทำให้ทราบว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้บรรลุตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้หรือไม่

6. ผู้สอน เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้การจัดการเรียนรู้เกิดขึ้นและเป็นผู้นำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติในการพัฒนาผู้เรียน

7. ผู้เรียน เป็นองค์ประกอบสำคัญเท่ากับผู้สอน เพราะถ้าไม่มีผู้เรียน การจัดการเรียนรู้ก็ไม่สามารถจะดำเนินการได้

องค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวต่างมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ทุกองค์ประกอบล้วนมีความสำคัญในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งความสัมพันธ์ขององค์ประกอบดังกล่าวสามารถแสดง ดังแผนภาพต่อไปนี้

รูปที่ 1 แสดงความสัมพันธ์องค์ประกอบการเรียนรู้

ที่มา : กุสิศรา จิตรชญาวนิช (2559)

มโนทัศน์ทางการศึกษาในซูเราะห์อัลฟาติฮะห์

ซูเราะห์อัลฟาติฮะห์เป็นปฐมบทของคัมภีร์อัลกุรอานเปรียบเสมือนแม่บทของซูเราะห์ทั้งหลาย เป็นซูเราะห์ที่ได้ให้ข้อสรุปต่อนัยต่าง ๆ ของอัลกุรอานได้อย่างรวบรัด เนื้อหาสำคัญครอบคลุมทั้งในเรื่องหลักการและรายละเอียดปลีกย่อยของอัลกุรอาน รวมทั้งได้ประมวลเป้าหมายโดยรวมอันเป็นพื้นฐานของอัลกุรอาน (Zeidan, 2014) สาระสำคัญในบทความนี้จะนำเสนอ มโนทัศน์ทางการศึกษาอิสลามในซูเราะห์อัลฟาติฮะห์ที่สอดคล้องกับองค์ประกอบทางการศึกษาในนักการศึกษาทั่วไป

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ด้วยพระนามของอัลลอฮ์ ﷻ ผู้ทรงกรุณาปรานี ผู้ทรงเมตตาเสมอ

ซูเราะห์นี้เริ่มต้นด้วยการกล่าวว่ (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) การเริ่มต้นซูเราะห์ด้วยพระนามของอัลลอฮ์ ﷻ นับได้ว่าเป็นสุดยอดแห่งมารยาทที่พระองค์ได้ทรงประทานมายังศาสนทูตของพระองค์ พระองค์ได้ทรงให้คุณลักษณะแก่พระองค์เองไว้ในโองการแรกของซูเราะห์ว่าพระองค์ “ผู้ทรงยิ่งความเมตตา ผู้ทรงยิ่งความกรุณา” การเริ่มต้นของทุกสิ่งจะต้องเริ่มจากการมีอยู่ของพระองค์ ฉะนั้นด้วยพระนามของพระองค์นั่นเอง ที่ทุกรูปแบบของการเคลื่อนไหวและทุกทิศทางของการขยับเขยื้อนที่เกิดขึ้น

การเริ่มต้นทุกกิจกรรมด้วย (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) จึงเติมเต็มความสมบูรณ์ให้กิจกรรมนั้น ๆ ขณะที่ขาด (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) ไป ก็จะทำให้การงานนั้นเป็นโมฆะ ดังที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวไว้ว่า

كُلُّ أَمْرٍ ذِي بَالٍ لَا يُبْدَأُ فِيهِ بِالْحَمْدِ لِلَّهِ فَهُوَ أَقْطَعُ

ความว่า : ทุก ๆ กิจกรรมที่ทรงความสำคัญแต่ไม่ได้เริ่มต้นด้วย

(بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) ก็นับเป็นกิจกรรมที่บกพร่อง (บันทึก

โดยอักษุญดี๋ย หมายเลข 4216)

โองการนี้อัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงชี้แนะแนวทางแก่นุชชชาติในการอบรมด้านจริยธรรม (อัคลาค) และจิตใจ ซึ่งเป็นพื้นฐานการประกอบคุณงามความดี พระองค์ได้ทรงสอนให้ศาสนิกทุกคนพึงรำลึกถึงพระองค์อยู่เสมอ การเริ่มต้นการงานทุกอย่างด้วยพระนามของอัลลอฮ์ ﷻ นี้ เป็นการอบรมด้านจิตใจของศาสนิกให้ยึดมั่นในหลักการของอิสลาม หากเขาไม่สามารถควบคุมจิตใจของตนเอง ไม่ยึดมั่นในหลักการของศาสนา หลงมกมายกับสิ่งยั่วยวนต่าง ๆ ในโลกคุณยากก็จะทำให้เราสูญเสียความศรัทธา (อิมาน) และจะทำให้บรรดามารร้าย (ชัยฏอน) สามารถควบคุมจิตใจของเราให้เดินทางในหนทางที่อัลลอฮ์ ﷻ ไม่พึงปรารถนา

การละอายต่อบาปถือเป็นความรู้สึกที่ดี แต่หากความรู้สึกนี้นำไปสู่การละทิ้งพระนามแห่งอัลลอฮฺ ﷻ ก็เป็นสิ่งที่ไม่บังควร ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงทรงต่อท้ายด้วยพระนาม “อัลลอฮฺ ﷻ” ด้วยคำว่า الرَّحْمٰن (อรรเราะฮมาน) และ الرَّحِيْم (อรรรอฮีม)

الرَّحْمٰن หมายถึง ผู้ทรงเปี่ยมด้วยความเมตตาต่อทุกสรรพสิ่งในจักรวาล

الرَّحِيْم หมายถึง ผู้ทรงเปี่ยมด้วยความเมตตาต่อมวลมุสลิมในปรโลก

การที่ทรงระบุคุณลักษณะแห่งความเมตตาธรรมต่อท้ายพระนาม “อัลลอฮฺ” เป็นการบอกให้รู้ว่าพระเมตตาของพระองค์นั้นแผ่ไพศาลครอบคลุมทุกสรรพสิ่ง แม้กับคนที่ปฏิเสธหรือทรยศเนรคุณต่อพระองค์ ก็ได้ทรงล้นบานประดุจแห่งการขอภัยโทษ (เตาบัต) ของคนเหล่านั้นแต่อย่างใด ตรงกันข้ามกลับทรงสนับสนุนเร่งรัดเขาเหล่านั้นให้รีบกลับเนื้อกลับตัวสู่ร่มเงาแห่งความดีงาม เพื่อที่พระองค์จะได้ทรงอภัยโทษต่อบาปกรรมที่เคยทำมาทั้งหมด

ฉะนั้น ในทางการศึกษาครูผู้มีหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนลูกศิษย์จะต้องมีบุคลิกที่สำคัญ คือ การรักและเมตตาต่อลูกศิษย์โดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง สร้างความเชื่อมั่นในตัวผู้เรียน และเริ่มต้นกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ด้วยพระนามของอัลลอฮฺ ﷻ เพื่อจะได้รับความปลอดภัยและทางนำจากอัลลอฮฺ ﷻ สัมพันธภาพระหว่าง การขอความคุ้มครองต่ออัลลอฮฺ ﷻ กับการเริ่มต้นกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยพระนามแห่งพระองค์ดูเป็นสิ่งที่สอดคล้องกลมกลืนอย่างยิ่ง ขณะที่การขอความคุ้มครองมุ่งหมายให้ชีวิตปลอดจากความชั่วร้าย การเริ่มต้นกิจกรรมด้วย (بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ) ก็เป็นดุจการขอพรจากพระองค์ผู้เปี่ยมธรรมให้ทรงโปรดประทานความดีงามทั้งหลายทั้งปวงแก่ผู้ประกอบกิจกรรมนั้น

الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ

การสรรเสริญทั้งหลายนั้น เป็นสิทธิของอัลลอฮ์ ﷻ ผู้เป็นพระเจ้าแห่งสากลโลก

มวลการสรรเสริญเป็นสิทธิของอัลลอฮ์ ﷻ เป็นคำพูดที่บ่งบอกถึงความรู้สึกที่ซาบซึ้งเปล่งออกมาจากหัวใจของผู้ศรัทธา เพียงเพราะเขาแค่รำลึกถึงอัลลอฮ์ ﷻ โดยรำลึกขึ้นมาเพียงว่าการที่เขามีชีวิตขึ้นมาได้ ก็มาจากความเมตตาและความโปรดปรานอันล้นพ้นในความเป็นพระเจ้าของพระองค์ จึงทำให้เขาเปล่งเสียงออกมาเป็นการสรรเสริญต่อพระองค์ (อย่างกตัญญู) ในทุกเสี้ยวเวลา ในทุกขณะและทุกย่างก้าว การเคลื่อนไหวของเขาจะดำเนินไปภายใต้การดูแลและความโปรดปรานของอัลลอฮ์ ﷻ ที่มีให้อย่างทั่วถึง ซึ่งความเมตตา และความโปรดปรานอันนี้จะหมายรวมถึงบรรดาสิ่งถูกสร้างทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งมนุษย์ ด้วยเหตุผลนี้เอง การสรรเสริญจึงเป็นสิทธิของอัลลอฮ์ ﷻ จากจุดเริ่มต้นและจุดสุดท้าย

คำว่า ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ﴾ ครอบคลุมความหมายอันงดงามของชีวิตไว้สามประการคือการสดุดีพระเกียรติคุณแห่งอัลลอฮ์ในฐานะพระเจ้าผู้ทรงเอกะ การน้อมรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณแห่งพระองค์ในฐานะที่พระองค์พระราชทานกำเนิดแห่งชีวิตและปัจจัยต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงอยู่บนโลก และการตอบแทนพระเมตตาแห่งพระองค์โดยการดำเนินชีวิตไปตามวิถีทางที่ทรงกำหนด

คำว่า ﴿رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ “พระเจ้าผู้อภิบาลแห่งสากลโลก” Nata (2012) ได้อธิบายว่า อรรถีออบบ หมายถึง ผู้ที่รับผิดชอบ ปกป้อง และดูแลโลก เป็นผู้ที่ให้บังเกิดสรรพสิ่งจากที่ไม่เคยมีมาก่อน เป็นผู้ประทานปัจจัยต่าง ๆ อันยิ่งใหญ่ซึ่งถ้าไม่มีปัจจัยเหล่านี้พวกเขาจะไม่สามารถคงอยู่ได้ ดังนั้น ไม่ว่าความโปรดปราน (นิอัมัต) ใด ๆ ก็ล้วนแล้วมาจากพระองค์ทั้งสิ้น

رَبِّ เดิมเป็น “مصدر” (อาการนาม) ซึ่งมีคำแปลว่า การเลี้ยงดู ภายหลังเอามาใช้เป็น “صفة المبالغة” หรือคุณลักษณะของพระเจ้า จึงเรียกว่า “الملك” (เจ้าของ)

พระองค์ดูแลและรักษาสิ่งซึ่งพระองค์ครอบครองและเลี้ยงดูอยู่ การเลี้ยงดูของพระเจ้าต่อมนุษย์นั้น มี 2 ชนิด

1. การเลี้ยงดูแห่งร่างกาย คือ การให้ร่างกายมนุษย์เจริญเติบโตขึ้นจนกระทั่งถึงที่สุดของมัน และการให้กำลังของมนุษย์แข็งแรงขึ้นและการให้สติปัญญาของมนุษย์ฉลาดขึ้น

2. การเลี้ยงดูแห่งศาสนาแห่งการศึกษา คือให้วิวรรณ์ (วะฮีย์) ลงมาแก่คนคนหนึ่งจากพวกมนุษย์ เพื่อจะ给他ผู้นั้นทำสิ่งซึ่งกระทำให้ชีวิตและสติปัญญาของเขาสมบูรณ์และให้มนุษย์เริ่มเคารพภักดีกับพระองค์ไม่ให้เคารพภักดีกับสิ่งอื่น (ชิรค์)

العَالَمِينَ เป็นคำพหูพจน์ของคำ "อาลัม" ซึ่งแปลว่า "โลก" หมายถึงสิ่งที่ถูกบันดลให้มีขึ้นทั้งหมด เมื่อรวมคำสองคำนี้เข้าด้วยกัน จึงมีคำแปลเป็นภาษาไทยว่า "ผู้เป็นเจ้าของสากลโลก" และคำว่าโลกในที่นี้หมายถึงสรรพสิ่งที่ถูกสร้างให้ขึ้นมาทั้งสิ้น จึงทำให้เรารู้จักพระเจ้าผู้สร้างได้เป็นอย่างดี

โอองการนี้อัลลอฮฺ ﷻ ทรงสอนให้เราว่า มนุษย์จะมีการปฏิสัมพันธ์กับอัลลอฮฺ ﷻ อย่างไร ซึ่งในโอองการนี้พระองค์ได้ทรงชี้แนวทางและคำตอบให้เราได้ทราบว่ มนุษย์สามารถที่จะปฏิสัมพันธ์กับอัลลอฮฺ ﷻ ด้วยการสรรเสริญและการขอพรต่อพระองค์ ขณะที่เราขอพรนั้นจำเป็นที่เรจะต้องเริ่มต้นด้วยการสรรเสริญอัลลอฮฺ ﷻ ด้วยพระนามอันวิจิตรงดงามและด้วยคุณลักษณะของพระองค์ หลังจากนั้นจึงทำการขอพร (ดูอาอ์) จากพระองค์

นอกจากความหมายดังกล่าวแล้ว อัลลอฮฺ ﷻ ได้ทรงชี้แนวทางแก่มนุษย์ในเรื่องของการศรัทธา(อะกีดะฮ์)มนุษย์ทุกคนหากสามารถนำหลักศรัทธามาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต ดังเช่นพระนามของอัลลอฮฺ ﷻ (الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ) จะทำให้จิตใจเรารู้จักการเอื้อเฟื้อแผ่แก่บรรดาญาติพี่น้อง เพราะความเมตตาปรานีเป็นสิ่งสำคัญใน

สภาพสังคมปัจจุบันที่ทุกคนมุ่งแต่จะหาผลประโยชน์ส่วนตน ยึดในวัตถุนิยมจนลืมนึกถึงสังคมรอบข้าง ในโองการนี้อัลลอฮฺ ﷻ จึงได้ทรงกล่าวถึงนัยสำคัญด้วยกันสามประการด้วยกัน คือ การสรรเสริญ การขอขอบคุณ และการภักดี

การสรรเสริญและการขอขอบคุณ โองการนี้อัลลอฮฺ ﷻ ทรงสอนให้มนุษย์รู้จักการให้ การรับและการสรรเสริญต่อเอกองค์อัลลอฮฺ ﷻ การกล่าวคำสรรเสริญนี้เป็น การตอกย้ำให้มนุษย์พึงรำลึกถึงอัลลอฮฺ ﷻ อยู่เสมอเพราะความเมตตาปรานีที่อัลลอฮฺ ﷻ ได้ประทานแก่มนุษย์นั้นเราไม่สามารถหาที่เปรียบได้ เริ่มตั้งแต่มนุษย์ได้ปฏิสนธิ พระองค์ก็ได้ทรงประทานริสกีและความโปรดปราน (นิอัมัต) อย่างมหาศาล ดังนั้นการเริ่มต้นด้วยการกล่าวคำสรรเสริญและสิ้นสุดด้วยการสรรเสริญแล้วนั้น ทำให้เรามีความภักดีและยำเกรง (ตักวา) ต่อเอกองค์อัลลอฮฺ ﷻ

การภักดี ช่วงท้ายของโองการนี้ ﴿رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ อัลลอฮฺ ﷻ ทรงสอนให้มนุษย์รู้จักการเคารพและภักดีต่อพระผู้เป็นเจ้า อัลลอฮฺ ﷻ ทรงสร้างทุกสิ่งทุกอย่างแล้วพระองค์ไม่ได้ปล่อยปะละเลย แต่พระองค์จะทรงตรวจสอบและปกป้องสิ่งที่พระองค์ทรงสร้างอยู่ตลอดเวลา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้สอนให้มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับพระองค์ อยู่เสมอ ความภักดีและความอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้ทรงสร้างมนุษย์

โองการนี้ได้อธิบายถึงมารยาทของมุสลิมที่ดีในการดำเนินหรือทำกิจกรรมต่าง ๆ เมื่อได้ทำงานเสร็จสิ้นจะต้องรู้จักการกล่าวขอบคุณ (ซูโกร) ทั้งต่อเอกองค์อัลลอฮฺ ﷻ และในทางการศึกษาก็ต้องรู้จักสัมมาคารวะ รู้จักการขอบคุณต่อครูผู้สอนและผู้มีส่วนที่เกี่ยวข้องในการถ่ายทอดความรู้ จนเกิดการเรียนรู้ในตัวผู้เรียนและเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืน การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมดังกล่าวต้องสร้างหลักสูตรการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับคำสอนในอิสลาม Chaloeisuk (2022) กล่าวว่า หลักสูตรการจัดการเรียนในอิสลามต้องเน้นการอบรมขัดเกลาจิตใจ บ่มเพาะสติปัญญา ร่างกาย

และจิตวิญญาณ เพื่อมุ่งเน้นให้มุสลิมทุกคนมีความรู้และสามารถปฏิบัติตนตามหลักศาสนาอิสลามได้อย่างถูกต้องแล้ว ยังถือเป็นกระบวนการจัดการศึกษาที่จะต้องครอบคลุมทุกด้านทั้งทางโลกและทางธรรม

การจัดการเรียนรู้ในอิสลามผู้สอนจะต้องเริ่มต้นปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความคุ้นเคยในการระลึกถึงเอกองค์อัลลอฮ์ ﷻ อยู่ตลอดเวลาเพราะพระองค์คือครู (มูร็อบบีย) ผู้ยิ่งใหญ่ ผู้สร้างผู้เรียน ทั้งนี้ด้วยการพัฒนาตัวเองสู่จุดสุดยอดแห่งคุณธรรมจริยธรรม กิริยามารยาท และการประกอบศาสนกิจ (อามัลอิบาดะฮ์)

الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ

ผู้ทรงกรุณาปรานี ผู้ทรงเมตตาเสมอ

พระดำรัสที่ว่า ﴿الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ﴾ “ผู้ทรงกรุณา ผู้ทรงเมตตายิ่ง” เป็นสองพระนามที่บ่งบอกถึงว่าอัลลอฮ์ ﷻ นั้นเป็นผู้ที่ทรงไว้ด้วยความเมตตาอันกว้างขวางยิ่งใหญ่ที่ห้อมล้อมครอบคลุมทุก ๆ สิ่ง อัลลอฮ์ ﷻ ได้กำหนดความเมตตาของพระองค์ให้กับบรรดาผู้คนที่ยำเกรงที่ได้ปฏิบัติตามهلأنปีและเราะซูลของพระองค์ ผู้คนเหล่านี้จะได้รับความเมตตาโดยไม่จำกัด ส่วนคนอื่น ๆ นั้นจะได้รับเมตตาเพียงบางส่วนเท่านั้น อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ فَسَأَكْتُبُهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ

ความว่า : และเมตตาของข้าพเจ้านั้นกว้างขวางครอบคลุม

ทุก ๆ สิ่งดังนั้น ข้าพเจ้านั้นกำหนดมันให้กับบรรดาผู้ที่ยำ

เกรงทั้งหลาย (อัลอะฮ์รอฟ : 156)

โอองการนี้อัลลอฮ์ ﷻ ทรงกล่าวถึงคุณลักษณะของความเมตตาในทุกรูปแบบและทุกด้านของความเมตตา คุณลักษณะนี้ถูกกล่าวถึงอีกครั้งในใจกลางของซูเราะห์ โดยถูกยกมากล่าวไว้ในโอองการที่แยกไว้เฉพาะ นั่นก็เพื่อย้ำลักษณะอันชัดเจนของการ

อภิบาลที่ทั่วถึงเพื่อให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้อภิบาลกับผู้ถูกอภิบาล ผู้ทรงสร้างกับสิ่งถูกสร้างให้เกิดความมั่นคงและชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อยืนยันว่าความสัมพันธ์ระหว่างผู้อภิบาลกับผู้ถูกอภิบาลนั้นเป็นความสัมพันธ์ที่มีความรักความเมตตา เป็นความเมตตาที่สามารถทำให้ผู้ที่ได้รับถึงขนาดต้องกล่าวสรรเสริญออกมาด้วยความกตัญญู เป็นความผูกพันที่เกิดขึ้นในหัวใจจนทำให้เกิดความรักความผูกพันขึ้นในจิตใจผู้ศรัทธา การกล่าวสรรเสริญผู้ทรงสร้างที่กล่าวออกมาเป็นการตอบรับในความเมตตาของผู้ทรงสร้างด้วยความรู้สึกที่เป็นธรรมชาติอย่างแท้จริง

โองการนี้อัลลอฮฺ ﷻ ทรงกล่าวเป็นนัยสำคัญว่าการบริหารจัดการกิจการควรประกอบด้วยคุณสมบัติสองประการ คือ ความเมตตากรุณาและความเข้มแข็งเด็ดขาด หากมีแต่ความกรุณาแต่ไม่เด็ดขาด ถือว่าเป็นความอ่อนแออย่างหนึ่ง ส่วนหากความเข้มแข็งมีมากแต่ปราศจากความกรุณาก็ดูเป็นความโหดร้าย ป่าเถื่อน กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ดีต้องเริ่มต้นจากการปลูกฝังผู้สอน (ครูหรือผู้ปกครอง) ให้มีความบริสุทธิ์ใจในการอบรมสั่งสอน ดังที่ท่านอิมามอัลฆะซาลี (Narongraksakhet, 2013) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของครูที่ควรปฏิบัติต่อนักเรียนว่า ครูต้องมีความเมตตาต่อนักเรียนและปฏิบัติต่อเขาเสมือนว่าเขาทั้งหลายเป็นลูก ๆ ของตน การสอนโดยไม่หวังผลตอบแทนหรือคำขอบคุณจากลูกศิษย์ เพราะมันเป็นหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากพระเจ้า ดังนั้น ความสัมพันธ์ที่แท้จริง (ครูและลูกศิษย์) จะขึ้นต่อความโปรดปรานของอัลลอฮฺ ﷻ

مَا لِكَ يَوْمَ الدِّينِ

ผู้ทรงอภิบาลที่แห่งวันตอบแทน

"مَا لِكَ" แปลว่า ผู้ครอบครอง

"الدِّينِ" แปลว่า ศาสนา ตามศัพท์หมายถึง มีการเชื่อถือ มีการพิจารณา มีการให้รางวัลและมีการตอบแทน นอกจากความหมายดังกล่าวแล้ว นักวิชาการก็ได้ให้ความหมายว่าศาสนาด้วย การใช้คำนี้เพื่อระบุถึงวันพิพากษา จึงให้ความหมายครอบคลุมถึงการสอบสวนว่าบุคคลดำเนินชีวิตตามครรลองแห่งอิสลาม หรือเป็นผู้ปฏิเสธศรัทธา หากเป็นผู้ใช้ชีวิตตามครรลองคลองธรรมแห่งอิสลาม รางวัลชีวิตคือสวรรค์อันสถาพร ส่วนผู้ที่ปฏิเสธอัลลอฮ์ ﷻ และแนวทางของพระองค์ สิ่งตอบแทนคือนรกอันเป็นอมตะ

"يَوْمِ الدِّينِ" จึงหมายถึงวันที่กำหนดไว้แล้วอย่างแน่นอนวันหนึ่ง ซึ่งผู้ที่ได้กระทำการต่าง ๆ ไปแล้วจะได้รับการตอบแทนการกระทำของเขา ประโยค "مَالِكِ الدِّينِ" นี้ ตามรอยประโยค "الرحمن الرحيم" เช่นเดียวกับ "ความกลัว" ตามหลัง "ความตื่นเต้น" จึงมีความหมายในภาษาไทยว่า "อัลลอฮ์ ﷻ ผู้เป็นพระเจ้าแห่งสากลโลก ผู้ทรงเมตตากรุณาเสมอ และเป็นผู้ครอบครองในวันแห่งการตอบแทน"

ความหมายของโองการนี้แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจที่ยิ่งใหญ่ลึกซึ้งและมีผลต่อชีวิตการเป็นอยู่ของผู้คนทั้งหมด เป็นหลักความเชื่อเกี่ยวกับวันกิยามะฮ์ ผู้ทรงอำนาจนับได้ว่าเป็นผู้ที่ดำรงตำแหน่งสูงสุดในการปกครอง วันกิยามะฮ์ (คือวันสุดท้ายวันแห่งการตอบแทน) มีผู้คนจำนวนไม่น้อยที่มีความเชื่อในความเป็นพระเจ้า ความเป็นผู้ทรงสร้างแต่พวกเขากลับไม่เชื่อในวันแห่งการตอบแทนความเชื่อเกี่ยวกับวันกิยามะฮ์ เป็นแขนงหนึ่งของหลักความเชื่อมั่นทั้งหมดของอิสลาม เป็นหลักความเชื่อที่สร้างความผูกพันระหว่างจิตใจของมนุษย์กับโลกหน้าที่จะเกิดขึ้นหลังจากโลกนี้ เพื่อมิให้ความจำเป็นของโลกนี้มาบีบคั้นรังแกพวกเขาจนต้องตกอยู่ภายใต้ปัจจัยทางโลกอย่าให้ความจำเป็นมาเป็นตัวทำลายการพิสูจน์หาความจริงเกี่ยวกับการตอบแทนความเพียรพยายามของพวกเขาในช่วงชีวิตสั้น ๆ ที่เคยอยู่บนโลกนี้ แต่พวกเขาควรจะ

เพียรพยายามสะสมกิจกรรมต่าง ๆ เพื่ออัลลอฮ์ ﷻ เพื่อรอคอยการตอบแทนจากพระองค์

พระดำรัสของพระองค์ที่ว่า ﴿مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ﴾ “ผู้ทรงครอบครองในวันแห่งการตอบแทน” หมายถึง ผู้ทรงจัดการทุกสิ่งในวันนั้น การที่ระบุเจาะจงว่าทรงครอบครองในวันแห่งการตอบแทนนั้น ไม่ได้หมายความว่าพระองค์ไม่ทรงถือสิทธิการครอบครองในวันอื่น ๆ เพราะพระองค์เป็นผู้ครอบครองทั้งในโลกนี้และโลกหน้า แต่ที่ระบุเจาะจงถึงวันแห่งการตอบแทนนั้นก็เพราะว่าในวันนั้นไม่มีผู้ใดอีกที่อาจหาญกล่าวอ้างต่อหน้าพระองค์ ในวันนั้นใครก็ตามไม่สามารถที่จะกล่าวถ้อยคำใด ๆ ได้เว้นแต่ด้วยการอนุมัติของพระองค์เท่านั้น

ในโลกของศาสนาทุกภารกิจที่เราได้ปฏิบัติเมื่อถึงวันอาคิเราะฮ์ทุกกิจกรรมจะต้องได้รับการสอบสวนและตัดสิน การเลือกเวลาและระดับการตอบแทนการลงโทษที่เหมาะสมต่อวัย ประสบการณ์ และความต่างระหว่างบุคคล (الفروق الفردية) เฉกเช่นเดียวกันกับการจัดการเรียนการสอนต้องควบคู่กับการวัดประเมินผลอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะการประเมินตนเองเมื่อผู้เรียนได้ศึกษาเรียนรู้จนจบหลักสูตรแล้ว ผู้เรียนจะต้องได้รับการวัดและประเมินผลผู้สอน ซึ่งการวัดและประเมินจะดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนรู้ทั้งสามด้าน นั่นคือ พุทธิพิสัย ทักษะพิสัยและเจตคติ ซึ่งจุดประสงค์สำคัญของการวัดและประเมินผลคือการนำไปปรับปรุงพัฒนาให้มีผลสัมฤทธิ์ที่ดีขึ้นกว่าเดิม

إِنَّكَ عَبْدٌ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ

เฉพาะพระองค์เท่านั้นที่พวกข้าพระองค์เคารพอิบาดะฮ์และ

เฉพาะพระองค์เท่านั้นที่พวกข้าพระองค์ขอความช่วยเหลือ

"อัลอิบาดะฮ์" การเคารพภักดีนั้น คือ การยอมจำนนเข้าอบน้อมเชื่อฟัง และปฏิบัติตามคำสั่ง และศรัทธาในเอกภาพของพระองค์ คือ การภักดี (ต่ออัต) กับอัลลอฮ์ ﷻ การขอความช่วยเหลือนั้น คือ การแสวงหาความช่วยเหลือและแสวง การอุดหนุนให้การทำงานสำเร็จสมบูรณ์ขึ้นมา โดยที่ผู้ขอ นั้นไม่สามารถที่จะให้การทำงาน นั้น สำเร็จสมบูรณ์ขึ้นมาได้ด้วยลำพังตนเอง

พระดำรัสของอัลลอฮ์ ﷻ ที่ว่า ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ ความว่า “พระองค์เท่านั้นที่พวกเราเคารพอิบาดะฮ์และพระองค์เท่านั้นที่เราขอความช่วยเหลือ” คำว่า อิบาดะฮ์ คือความรักและการนอบน้อมที่สมบูรณ์ เป็นความหวาดเกรงและรู้สึกต่ำต้อย นอกจากนั้นวิหยาปัญญา (ฮิกมะฮ์) ที่วาง ญะฮ์ นำหน้าคำ نَسْتَعِينُ ก็เนื่องจากเป็นมารยาทอย่างหนึ่งของมุสลิมที่มีต่ออัลลอฮ์ ﷻ พวกเขากล่าวนำด้วย ญะฮ์ ก่อนจะกล่าวถึงการทำงานของพวกเขานั้นคือ نَعْبُدُ และ نَسْتَعِينُ

นี่คือเหตุผลที่สะลัฟบางท่านกล่าวว่า อัลฟาติฮะฮ์ คือความลับของอัลกุรอาน และความลับของอัลฟาติฮะฮ์ก็คือประโยคที่ว่า ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ ท่อนแรก “نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ” คือการปิดและปฏิเสธ การตั้งภาคี ส่วนท่อนที่สอง “إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ” คือการปิดและปฏิเสธความสามารถและพลังอำนาจอื่นนอกจากอัลลอฮ์ ﷻ

การยืนยัน “نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ” ของบ่าวคนหนึ่งจะไม่สมบูรณ์ เว้นแต่อิบาดะฮ์ ดังกล่าวจะประกอบด้วยหลักเกณฑ์สำคัญ 2 ประการ คือ

ความบริสุทธิ์ใจ (إخلاص) ที่จะทำเพื่ออัลลอฮ์ ﷻ และการยอมรับคำสั่งของพระองค์ ซึ่งทรงอยู่ในฐานะที่ได้รับการกราบไหว้

1. ทำตาม (مُتَابِعَةً หรือ الْإِتِّبَاعَ) รอสูล ﷺ ทุกแง่มุมของการทำงาน โดยไม่มี ความแตกต่างไปจากท่านเพราะการทำงานที่ถูกต้องและการทำงานที่แท้จริงนั้น คือการทำงาน ที่สอดคล้องกับแบบอย่างที่ท่านรอสูล ﷺ หรือบรรดาเศาะฮาบะฮ์ของท่าน

เนื่องจากการทำอิบาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์ ﷻ เพียงพระองค์เดียวเป็นภารกิจที่ สำคัญและเป็นภารกิจพื้นฐานของมนุษย์ทุกคน ภารกิจนี้ต้องใช้ความพยายามมานะ บากบั่นจึงจะบรรลุตำแหน่งและความแท้จริง (แก่นแท้) ในโองการนี้ชี้ให้เห็นว่าความ ช่วยเหลือทุกอย่างนั้นมาจากอัลลอฮ์ ﷻ พระองค์ให้ความช่วยเหลือในทุกด้าน เริ่ม ตั้งแต่การที่พระองค์ทรงสอนบอกให้ทราบวิธีประกอบศาสนกิจ (อิบาดะฮ์) หรือการ มอบตัวเป็นบ่าวต่อพระองค์อย่างถูกต้อง ตลอดจนรูปแบบการช่วยเหลือที่ทำให้มนุษย์ ได้รับความสมหวัง และผลกำไรการทดสอบที่สาหัส (บาลาฮ์) และอันตรายโดยทั่วไป ชั่วชีวิตที่อาศัยอยู่บนโลกนี้และชีวิตในโลกหน้า เพราะทั้งหลายทั้งปวงนั้น ล้วนมาจาก พระองค์ และเป็นของพระองค์ทั้งสิ้น

“وَإِلَّا كُنْتُمْ لَعْنَةُ اللَّهِ” ส่วนหน้าของโองการถูกนำมาวางหลัง “كُنْتُمْ لَعْنَةُ اللَّهِ” เป็นการชี้ให้เห็นว่า ผู้ที่จะขอความช่วยเหลือและมอบหมายและพึ่งพิง (ตะวักกัล) อย่าง แท้จริงนั้น คือผู้ที่มีสิทธิ์ที่จะได้รับความภักดี นั่นคือ อัลลอฮ์ผู้เดียวดังส่วน หนึ่งโองการที่กล่าวในทำนองนี้เช่น

فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ

ความว่า : ดังนั้นจงเคารพภักดีต่อพระองค์ และ

มอบหมายต่อพระองค์เถิด (ฮุด : 123)

พึงระลึกเสมอว่า การเข้าใจและการปฏิบัติ كُنْتُمْ لَعْنَةُ اللَّهِ ที่บิดเบี้ยวจะทำให้ ความเข้าใจที่มีต่อ كُنْتُمْ لَعْنَةُ اللَّهِ บิดเบือนตามไปด้วย และพึงจำไว้เสมอว่าการขอความช่วยเหลือใด ๆ ต่ออัลลอฮ์ ﷻ ควรเริ่มต้นด้วยความรู้สึกของการเป็นบ่าวที่แท้จริงต่อ

พระองค์ ความอนุเคราะห์จากพระองค์เป็นปัจจัยสูงสุดของทุกความสำเร็จ และความหยิ่งทะนงว่าตนสามารถจะนำเราสู่ความล้มเหลว การยึดมั่นในอัลลอฮ์ ﷻ ในฐานะที่ทรงเป็นแหล่งกำเนิดความอนุเคราะห์ต่าง ๆ มิได้หมายถึงการปฏิเสธความช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างมนุษย์ เพราะโดยโครงสร้างทั้งร่างกายและจิตใจ เราไม่อาจมีชีวิตโดยไม่พึ่งพาอาศัยกันและกันได้ แต่ในความเป็นจริงที่มองเห็นและเป็นอยู่ หลายต่อหลายครั้งที่กิจกรรมบางอย่างแม้จะใช้คนจำนวนมากร่วมกันทำแล้วยังไม่อาจสัมฤทธิ์ผลดังที่มุ่งหวังได้ และหลายคราที่คนไม่กี่คนก็สามารถทำการใหญ่ได้อย่างน่าทึ่งจำนวนผู้คนและการร่วมแรงร่วมใจกันระหว่างมนุษย์จึงไม่ใช่ปัจจัยชี้ขาดความสำเร็จหรือล้มเหลวของกิจกรรมที่มนุษย์กระทำ

ดังนั้น การศึกษาหรือการทำงานใด ๆ จะสำเร็จได้ด้วยการมีความมานะอดทนอดทนและบากบั่นต่ออุปสรรคทั้งปวง สร้างบุคลิกภาพของผู้เรียนที่มีความศุภภาพระหว่างรูปธรรมและนามธรรม ระหว่างจิตใจและวัตถุ ควรมีการเสริมแรงและสร้างแรงจูงใจเป็นสิ่งสำคัญในการจัดการเรียนการสอน อิสลามได้เน้นย้ำให้การดำเนินการจัดการเรียนรู้นั้นจะต้องตั้งอยู่บนหลักของความบริสุทธิ์ใจ (อิคลาศ) ทั้งผู้สอนและผู้เรียน การเรียนรู้ที่ดีมิใช่เพียงเรียนรู้ทางทฤษฎีเท่านั้น แต่จะต้องรู้จักนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างถูกต้อง เพราะการขัดเกลาจิตใจวิญญาณเป็นกระบวนการศึกษาที่สำคัญในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้เรียนสู่พฤติกรรมที่ดีขึ้น

اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ

ขอพระองค์ทรงชี้ทางพวกข้าพระองค์ซึ่งทางอันเที่ยงตรง

พระดำรัสที่ว่า ﴿اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ﴾ “ขอทรงชี้ทางเราสู่ทางอัน

เที่ยงตรงด้วยเถิด” นี่คือการขอต่ออาอันชัดเจน คือส่วนที่บ่าวจะได้รับจากอัลลอฮ์ ﷻ เป็นการนอบน้อมและวอนขอจากพระองค์อย่างจริงจังเพื่อให้พระองค์ประทานความ

ปรารถนาอันยิ่งใหญ่ ไม่มีสิ่งใดอีกที่ถูกมอบให้กับใครก็ตามในโลกนี้ และโลกจะยิ่งใหญ่ไปกว่าสิ่งนี้ เช่นที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้กล่าวถึงบุญคุณที่ได้มอบให้กับศาสนทูตของพระองค์หลังการพิชิตมักกะฮ์ว่า

وَبِيَدِكَ صِرَاطٌ مُسْتَقِيمًا

ความว่า : และเพื่อพระองค์จะทรงชี้ทางเจ้าสู่ทางอัน

เที่ยงตรง” (อัล-ฟัตห : 2)

เพื่อการค้นพบและดำเนินแนวทางอันเที่ยงตรงนี้ จำเป็นต้องได้รับทางนำ (ฮิตายะฮ์) จากอัลลอฮ์ ﷻ โดยไม่นำพาว่าเราจะมีความรู้อันมากมายหรือน้อยนิดก็ตาม อาจจะต้องเหตุนี้ที่อัลกุรอานเน้นย้ำด้วยคำว่า صِرَاطٌ หมายถึง โปรดชี้ทาง มิได้กล่าวด้วยคำว่า سَبِيلٌ อันหมายถึง โปรดสอนพวกเรา อย่างไรก็ตามมันมิได้หมายความว่าให้เราเพิกเฉยหรือไม่เห็นคุณค่าของความรู้ เพียงแต่ความรู้นั้นเป็นสื่อ (วาซีละฮ์) หรือสาเหตุของการได้รับทางนำจากพระองค์เท่านั้นเอง

คำว่า ฮิตายะฮ์ หรือการชี้ทางตรงนี้ หมายถึงการประทานเตาฟิกและการแนะนำ ดังนั้น ให้บ่าวของอัลลอฮ์ได้พิจารณาดูสิว่าเรามีความจำเป็นต่อเรื่องนี้มากเพียงใด การชี้ทางดังที่วานี้หมายรวมถึงการให้ความรู้ที่มีประโยชน์ การทำอะมัลที่ดีอย่างต่อเนื่อง สมบูรณ์และยืนหยัดมั่นคงบนเส้นทางดังกล่าวจนกว่าวันที่เราจะได้พบกับอัลลอฮ์ ﷻ

คำว่า อัศศิรอฎ หมายถึง เส้นทางที่ชัดเจนและเที่ยงตรงไม่มีการบิดเบี้ยวคดเคี้ยว ความหมายของมันก็คือศาสนาที่พระองค์ประทานลงมายังศาสนทูตของพระองค์ ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นเส้นทางที่พระองค์ได้ชี้ให้แก่ท่านนบีและบรรดาเศาะฮาบะฮ์ของท่าน พระองค์ได้ตรัสว่า

وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ
مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ
أُولَٰئِكَ رَفِيقًا

ความว่า : ผู้ใดที่เชื่อฟังอัลลอฮ์ ﷻ และศาสนทูต ขนเหล่านี้
จะอยู่ร่วมกับบรรดาผู้ที่พระองค์ทรงกรุณาเมตตาแก่พวกเขา
อันได้แก่บรรดานบี บรรดาผู้ที่เชื่อโดยศุขภูมิ บรรดาผู้ที่
เสียชีวิตในหนทางของอัลลอฮ์และบรรดาผู้ที่ประพฤติดี และ
ขนเหล่านี้แหละเป็นเพื่อนที่ดียิ่งแล้ว (อัน-นิซาอ์ : 69)

ดังนั้น เราจะเห็นอย่างชัดเจนว่ามนุษย์จำเป็นที่จะต้องได้รับทางนำจาก
อัลลอฮ์ ﷻ ในทุก ๆ สถานที่และทุก ๆ เวลา ไม่ว่าจะเป็ในช่วงเวลาของการกำหนด
เส้นทางเดินหรือขณะที่การเดินทางเริ่มขึ้น รวมทั้งการยืนหยัดอย่างมั่นคงเพื่อที่จะไม่
หันเหและหลุดออกไปจากเส้นทางอันเที่ยงตรงในขณะที่เดินทาง โดยเฉพาะการยืนหยัด
นั้นเป็นสิ่งที่เหน็ดเหนื่อยและยากลำบากอย่างยิ่งในการเฝ้าระวังรักษา สิ่งนี้ที่เรียกว่า
“อิสติกอมะฮ์” หรือการยืนหยัดมั่นคงอย่างสม่ำเสมอ หากกำหนดเส้นทางที่ผิดพลาด
หรือไม่ยืนหยัดอยู่บนเส้นทางอันเที่ยงตรง จาก “อัลอิสลาม” แล้ว การเดินทางของเขา
จึงมิใช่เพียงการเสียเวลาแต่จะนำมาซึ่งความพินาศและการขาดทุนในโลกนี้ โดยไม่ต้อง
คำนึงถึงในวันโลกหน้า

ดังนั้นหัวใจของการจัดการเรียนรู้ในอิสลามคือ ครูผู้สอนทุกคนจะต้องสอน
ให้นักเรียนอยู่ในหนทางที่เที่ยงตรง (สัจธรรม) ไม่ใช่แนวทางที่หลงผิด เพราะความรู้คือ
สื่อ (วาซีละฮ์) ที่จะได้รับทางนำ (ฮิदाยะฮ์) จากอัลลอฮ์ ﷻ ผู้ทรงรอบรู้ กระบวนการ
จัดการเรียนรู้หรือการเรียนการสอนจะต้องมีการพัฒนาอย่างสม่ำเสมอจนกว่าจะบรรลุ

จุดหมายอันสูงสุด ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและผู้สอนจะต้องวางอยู่บนพื้นฐานของการไว้วางใจอันแนบแน่นซึ่งกันและกัน

صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ

(คือ) ทางของบรรดาผู้ที่พระองค์ได้ทรงโปรดปรานแก่พวกเขา

มิใช่ในทางของพวกที่ถูกกริ้ว และมิใช่ทางของพวกที่หลงผิด

อิบนุ อับบาส ได้อธิบายถึงความหมายของ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ ว่าเป็น บรรดาโมลาอิกะฮ์ นบีต่าง ๆ ผู้ที่แท้จริง บรรดาซุฮาดอ์และคนดีทั้งหลายที่เชื่อฟังอัลลอฮ์ ﷻ และทำการอิบาดะฮ์ต่อพระองค์ แนวทางของบุคคลดังกล่าวจึงเป็นแนวทางที่เที่ยงตรงตามนิยามของ الْمُسْتَقِيم เช่นนี้เอง คือลักษณะของผู้ที่ได้รับทางนำ และได้รับการประทานอิสติกอมาฮ์ ดังนั้นในโองการนี้บ่งบอกว่า

1. แนวทางการดำเนินชีวิตที่แท้จริงจะต้องมาจากอัลลอฮ์ ﷻ มิใช่ได้มาจากจากการคิดค้นของมนุษย์ การที่คนใดคนหนึ่งได้พบการทางนำและดำเนินชีวิตไปตามเส้นทางดังกล่าวนับว่าเป็นความโปรดปราน (นิอ์มัด) จากพระองค์อย่างแท้จริง

2. โองการนี้ได้ชี้ให้เห็นลักษณะของแนวทางที่เที่ยงแท้ อันเป็นแนวทางของอัลลอฮ์ ﷻ ซึ่งเคยได้รับชัยชนะจากการนำไปปฏิบัติโดยบ่าวของพระองค์ นับตั้งแต่มนุษย์คนแรกคือท่านนบิอาดัม عَلَيْهِ السَّلَامُ จวบจนทุกวันนี้และจะต่อเนื่องตลอดไปจนถึงวันอาคิเราะฮ์

ส่วนพระดำรัสของพระองค์ที่ว่า ﴿غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ﴾ “ไม่ใช่หนทางของบรรดาผู้ที่ถูกโกรธกริ้วและบรรดาผู้ที่หลงทาง” ผู้ที่ถูกโกรธ หมายถึงบรรดาผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามสิ่งที่พวกเขาได้รู้ ส่วนผู้หลงทางก็คือผู้ที่ทำโดยปราศจากความรู้อันแรกนั้นคือคุณลักษณะของชาวยิว ส่วนอันที่สองคือคุณลักษณะของชาวคริสต์

นักอรรถาธิบายอัลกุรอาน (มุฟซซึรูน) หลายคนได้อธิบายลักษณะและความเป็นจริงของกลุ่มชน **وَالضَّالِّينَ** และ **الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ** ดังนี้

الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ คือ ผู้ที่รู้จักศีลธรรมดี แต่พวกเขาไม่ยอมดำเนินตามศีลธรรมดังกล่าว

وَالضَّالِّينَ คือ ผู้ที่เผลอจากศีลธรรม เขาอาจไม่รู้โดนสิ้นเชิงหรือมีความรู้ในศีลธรรมอย่างผิดพลาด จนเป็นเหตุให้พวกเขาคลำทางอยู่ในความหลงผิด

จึงสรุปได้ว่า ผู้ที่ได้รับความโปรดปราน (นิอัมัต) จากอัลลอฮ์ ﷻ ให้เดินอยู่บน **الصراط المستقيم** คือผู้ที่มีรากฐานสองอย่างต่อไปซึ่งปรากฏอยู่ที่ตัวเขา คือ เป็นผู้ที่มีศีลธรรมดี และเขาประกอบกิจการงานตามศีลธรรมตามที่เขาได้รับรู้มา ส่วนเนื้อหาของการเรียนรู้ที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้กล่าวไว้ในซูเราะห์นี้ คืออัลกุรอานสอนให้เรารู้จักการคบค้าสมาคมกับเพื่อนที่ดีและห่างไกลจากเพื่อนที่ไม่ดี การดำเนินชีวิตจะต้องใช้หลักคำสอนจากพระองค์ไม่ใช่คำสอนที่มนุษย์สร้างขึ้นมา รูปแบบการดำรงชีวิตจะต้องนำแบบอย่างของท่านนบีและบรรดาเศาะฮาบะฮ์ การศึกษาที่แท้จริง คือการศึกษาที่เดินบนเส้นทางที่มีความมั่นคง แสงสว่าง และความโปรดปรานของพระองค์เท่านั้น

สรุปผลการศึกษา

อัลกุรอานเป็นคัมภีร์ที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงประทานลงมายังท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เพื่อเป็นแนวทางและธรรมบัญญัติในการดำเนินชีวิตของมนุษยชาติ เป็นศาสนแห่งพระองค์ที่จะนำมนุษยชาติสู่ทางนำอันเที่ยงแท้ อัลกุรอานเริ่มต้นด้วยซูเราะห์อัลฟาติฮะฮ์อันเป็นปฐมบทของอัลกุรอานที่ได้ให้ข้อสรุปต่ออันยต่าง ๆ ของอัลกุรอานได้อย่างครบถ้วน ทุกโองการในซูเราะห์อัลฟาติฮะฮ์มีบทเรียนและข้อคิดสำคัญที่อธิบายครอบคลุมทุกมิติของการศึกษาในอิสลาม ประกอบด้วยบุคลิกภาพของผู้สอน ประกอบด้วยบุคลิกภาพภายนอก ได้แก่กิริยา วาจา และการแต่งกาย บุคลิกภาพ

ภายใน ได้แก่ การตั้งเจตนาที่บริสุทธิ์ (อิคลาศ) เจตคติและทัศนคติที่ดี กระบวนการจัดการเรียนรู้ประกอบด้วยการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การเน้นย้ำในสิ่งที่สำคัญ และการสร้างแรงจูงใจ เนื้อหาการเรียนรู้ ประกอบด้วยหลักศรัทธา (อะกีดะฮ์) หลักปฏิบัติ (อิสลาม) และคุณธรรมจริยธรรม (อิฮซาน) การวัดผลประเมินผล และจุดประสงค์การเรียนรู้เพื่อสอนมนุษย์เป็นคนดีมีความศรัทธาสอดคล้องกับองค์ประกอบทางการศึกษาของนักวิชาการปัจจุบันเป็นหัวใจสำคัญในการสร้างมนุษย์ที่มีความรักดีและยำเกรง (ตักวา) ต่ออัลลอฮ์ ﷻ การสร้างมนุษย์ที่มีความศรัทธาต้องสร้างมาจากรากฐานของการศึกษาที่ทุกองค์ประกอบของการเรียนรู้ต้องสอดคล้องกับแนวทางและหลักธรรมที่พระองค์ได้กำหนดไว้ในอัลกุรอานและหะดีษ

เอกสารอ้างอิง

- Al-Albani & Ad-Din, M. N. (1399). *Irwa' al-Ghazali fi Takhirj Ahadith Manar as-Sabil*. Al-Maktab al-Islami.
- Al-Tarmizi. (1411). *Dha'if Sunun al-Tarmizi*. Al-Maktab al-Islami.
- Arab University Alumni Association. (2013). *The meaning of the Quran in Thai*. Offset.
- Aly, H. N. (2014). *Education in Islam*. Hares Chedo. (Trans.). Iqra media center.
- Ahmad, N. (2010). *Interpretation of Educational Verses*. Marja.
- Chaloeisuk, D. (2022). Islamic Studies in Higher Education Institutions in Russia. *Journal of Islamic Studies Prince of Songkla University*, 13 (1), 203-227. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JOIS/article/view/257859>

- Hayeesama-ae, S. (2556). *The concept of education in Islam*. Chanmuang.
- Izzan, A. (2008). *Interpretation of Education Concepts of Al-Qur'an Based Education*. Humaniora.
- Narongraksakhet, I. (2013). *History of Islamic Education*. Baitulhikmah.
- Narongraksakhet, I. (2015). *Philosophy of Islamic education*.
Banlueprinting.
- Nata, A. (2012). *Interpretation of Educational Verses*. Grafindo Persada.
- Ramayulis. (2008). *Islamic Education*. Kalam Mulia.
- Shaebani, B. A. (2009). *Islamic Education 1*. Pustaka Setia.
- Yusuf, K. (2012). *Tafsir Tarbawi*. Zanafa Publishing.
- Yusuf, K. (2013). *Tafsir Tarbawi Message of the Qur'an About Education*.
Penerbit Amzah.
- Zeidan, F. (2014). *What's in the Quran*. Natvida Press.